

De provincies aan zet!

Foto: provincie Noord-Holland

Johan Remkes
Voorzitter van het IPO

Economie, energie en innovatie zijn belangrijke pijlers onder een solide investeringsklimaat. Met het oog op de toekomst doet ons land er verstandig aan op alle drie de fronten alert in te spelen op verduurzaming. Provincies realiseren zich dit en nemen hierin het voortouw.

Het versterken van het vestigingsklimaat neemt een centrale rol in het provinciaal economisch beleid. Het gaat daarbij om goede bedrijventerreinen en werklocaties, om een prettig woon- en leefklimaat, goede infrastructuur en ruimtelijk clusteren van bedrijven en kennisinstellingen waardoor innovaties bevorderd worden.

Juist op deze terreinen sturen de provincies als gebiedsregisseur en maken zij keuzes om via regionale specialisatie de eigen kracht ten volle te benutten. Zij zijn zich er van bewust dat schone energie en efficiënt grondstoffengebruik cruciaal zijn voor de versterking van de concurrentiekracht van het regionale bedrijfsleven. Lokaal of regionaal georganiseerde energieproductie vermindert de afhankelijkheid van geïmporteerde fossiele brandstoffen. Het creëert ook werkgelegenheid en biedt kansen om nieuwe markten te veroveren door innovatie.

De provincies spelen een sleutelrol om deze ontwikkeling op gang te helpen. Ze maken ruimte voor eco-

nomische bedrijvigheid, faciliteren bedrijven die samenwerken om grondstoffen en restproducten beter te gebruiken en stimuleren innovaties die passen bij de specifieke kracht van de provincie.

Sinds 2008 hebben de provincies samengewerkt om hun economische ontwikkeling rond energie op elkaar af te stemmen. Elke provincie zet in op een duurzame energiemix die optimaal past bij de eigen geografische en economische kansen en bijdraagt aan de regionale werkgelegenheid. De ervaring die de provincies hebben opgedaan in deze ontwikkeling hebben ze met elkaar gedeeld om niet steeds het wiel opnieuw uit te vinden.

De plannen voor deze collegeperiode laten zien dat de provincies hun ontwikkeling naar een sterke regionale economie doorzetten, met een aantrekkelijk vestigingsklimaat en gebaseerd op regionaal geproduceerde energie en innovatie in de marktsector. In deze Special van IPO Milieuwerk leest u meer over de successen en de plannen van de provincies, evenals over de wijze waarop hun samenwerking hierbij heeft geholpen. ●

Johan Remkes

Pag. 2: Hoge ambitie motiveert technostarters

Pag. 4: Energie putten uit zout en zoet

Pag. 9: Focus, vertrouwen en oplossingsgericht

Pag. 6: Klein beginnen, groots eindigen

Pag. 10: Energy Valley bundelt regiokracht

Hoge ambitie motiveert technostarters

Foto: provincie Noord-Brabant

Onlangs vond de opening plaats van de Green Chemistry Campus in Bergen op Zoom, een dynamisch centrum voor open chemische innovatie. Jonge technologiebedrijven gaan vanaf deze plek de biobased technieken van de toekomst ontwikkelen.

De Green Chemistry Campus is een initiatief van SABIC, provincie Noord-Brabant en REWIN West Brabant. Jonge technologiebedrijven die zich focussen op biobased technieken kunnen zich tegen gunstige voorwaarden vestigen op de campus. Het technologiecentrum is ontwikkeld in nauwe samenwerking met Avans Hogeschool, BOM en gemeente Bergen op Zoom.

Innovatie versnellen

“We trekken zogezegd een grote broek aan”, aldus Technology & Innovatieleider Willem Sederel van SABIC Innovative Plastics, op wiens terrein de campus neerstrijkt. “Onze klanten vragen om biobased materialen, terwijl de uitgebreide agro- en foodsector in de regio op zoek is naar een afzetmarkt voor hun reststromen. Door nieuwe bedrijfjes aan te trekken, die waardevolle technologie kunnen inbrengen, gaan we de innovatie op dit gebied versnellen.”

De campussamenwerking is volgens hem van groot belang, omdat de traditionele petrochemische industrie extreem efficiënt opereert. “Die heeft zich in 100 jaar zó geoptimaliseerd, dat haal je niet in zonder goede samenwerking. Om hoogwaardige nieuwe materialen te maken, moeten we de keten van vraag en aanbod opnieuw definiëren. Wij als industrie moeten nieuwe technieken ontwikkelen en meedenken met de agro- en foodsector over wat dit betekent voor de reststromen.”

Top 3 van Europa

Sederel benadrukt dat de inbreng van de provincie Noord-Brabant een belangrijke rol heeft gespeeld bij het van de grond krijgen van de Green Chemistry Campus. “De ambitie van de provincie draagt in hoge mate bij aan de snelheid waarmee we dingen voor elkaar krijgen. Ze stimuleren ons om nieuwe mogelijkheden te onderzoeken en daarbij over de muren van onze eigen wereld

te kijken. Daardoor treed je buiten je comfortzone, leer je elkaars taal spreken en haken andere belangrijke partijen aan. Bovendien durft de provincie mee te ondernemen, wat helpt om de onrendabele top in de beginfase te overwinnen. Als we op deze manier blijven samenwerken, behoren we in 2020 tot de top 3 van biobased economieën in Europa.”

Zeeland en Vlaanderen

Op zijn beurt benadrukt gedeputeerde Bert Pauli het belang om in dit verband over de provinciegrens heen te kijken. “Niet alleen Brabant heeft een ambitie op het gebied van de biobased economy. We werken nauw samen met de provincie Zeeland en onderhouden goede contacten met Vlaanderen. We stemmen lopende projecten op elkaar af en trekken zo veel mogelijk samen op bij de ontwikkeling van nieuwe initiatieven. Zuidwest-Nederland kan hier echt een slag slaan in de weg naar een omvangrijke ‘groene economie’ en de bijbehorende werkgelegenheid.” ●

Gedeputeerde Bert Pauli

Foto: provincie Noord-Brabant

Informatie: Waldo Maaskant. 073-6808513, wmaaskant@brabant.nl

Slim financieren is maatwerk

Foto: Michiel Wijnbergh

Is het verstandig voor provincies om een duurzaam energieproject direct te financieren? Werken garantstellingen? Zijn er andere mogelijkheden? Doet de omvang van een project ertoe?

Euro's zijn in veel gevallen de sleutel om projecten in gang te krijgen. Maar financiering lukt zelden zonder een totaalplaatje voor de aanpak van een project. De afgelopen jaren hebben provincies, bedrijven en financieringsinstellingen de mogelijkheden onderzocht om duurzame energieprojecten te financieren.

In het project Slim Financieren is een inventarisatie gemaakt. De range van mogelijkheden loopt uiteen van verplichten, bijvoorbeeld via vergunningen tot gunstige leningen met revolverende fondsen en garantstelling naar risicodragend participeren. De uitkomsten zijn gepresenteerd in een serie brochures (www.ipo.nl/slimfinancieren). In oktober 2011 wordt deze serie uitgebreid met succesvolle voorbeelden van provincies en overheden.

Financieren is echter geen Abc'tje, maar vraagt telkens weer om maatwerk. Daarom gaat de komende jaren ook de uitwisseling van ervaring tussen overheden, banken en bedrijven door, om steeds betere constructies te ontwikkelen. Het IPO wil deze ontwikkeling blijven faciliteren op haar website. ●

Informatie: Marten van der Gaag, 070 8881217, mvdgaag@ipo.nl

Groene goud rijke oliebron

Als het aan Zeeland ligt wordt aan het rijke agrarische aanbod van ons land een nieuwe loot toegevoegd: algen. Overigens niet alleen om te consumeren, maar ook als nieuwe bron voor chemicaliën, brandstoffen en medicijnen. De potenties zijn zo groot dat men nu al spreekt van het groene goud. In het verlengde hiervan werken de Zeeuwen aan de teelt van zeewier op een heuse zeeboerderij.

Algenkweek staat bij veel bedrijven in de belangstelling. Dit gebeurt vanuit verschillende invalshoeken. Zeeland telt nu al meer dan tien locaties waar op pilotschaal algen geteeld worden. De minuscule kleine waterplantjes, die met het blote oog nauwelijks waarneembaar zijn, hebben een grote invloed op ons ecosysteem. Zo worden oerwouden vaak de longen van de wereld genoemd, terwijl algen nog grotere zuurstofproducenten zijn. Zij kunnen zichzelf vaak binnen een etmaal verdubbelen en vormen zo een enorme hoeveelheid biomassa. Er zijn tienduizenden soorten die allemaal heel specifieke eigenschappen bezitten.

Verbindende factor

In potentie zijn algen van significante economische betekenis. Niet alleen voor productie van groene grondstoffen, maar ook als nieuwe methode om waterzuivering toe te passen, rookgasemissies terug te dringen en reststromen uit vergistingsinstallaties op te werken tot hoogwaardige biomassa. "Algen vormen een belangrijke grondstof voor bijvoorbeeld kleurstoffen, eiwitten en olie", aldus landbouwkundig ingenieur en biotechnoloog Gijsbrecht Gunter van Impuls. "Grootschalige kweek maakt algen tot een nieuwe gemeenschappelijke deler, die de sectoren agro, aqua, food, chemie en energie verbindt. Zo wordt bij fritesproducent Lamb Weston Meijer een veldlaboratorium van tweeduizend vierkante meter ingericht om algen te telen voor de schaal- en schelpdierensector. De algen worden gevoed met proceswater van de fabriek. Die samenwerking is bijzonder omdat de hele keten meedoet en ook de afzetmarkt nauw betrokken is. Twaalf partners doen mee in het project met een omvang van bijna 1,9 miljoen. Algen passen perfect in de biobased economy. Het sluiten van kringlopen en benutten van hernieuwbare bronnen staat hier centraal."

Zeeboerderij

Naast de mogelijkheden die algen bieden voor een groene economie, wordt in Zeeland ook onderzoek gedaan naar zeewier, oftewel macroalgen. Dat gebeurt op de 'zeeboerderij', die sinds kort operationeel is. Een unicum voor Nederland. De proefboerderij in de Oosterschelde biedt inzicht in de mogelijkheden om effectief zeewier te kunnen produceren. Zeewier kunnen grondstof vormen voor veel toepassingen, zoals biobrandstof en groene plastics, maar ook chocolade, tandpasta en margarine. Zeewier is rijk aan eiwitten en kan dus ook goed als veevoer worden gebruikt. Om zicht te krijgen op het economisch en ecologisch perspectief vindt onderzoek plaats naar de oogst- en verwerkingsprocessen van zeewier.

Groene economie

De chemische en agrarische industrie zijn een belangrijk onderdeel van de Zeeuwse economie. Juist dáár valt ook veel milieu- en klimaatwinst te behalen. Reden voor de provincie om met volle kracht in te zetten op het realiseren van een 'biobased economie': een duurzame, efficiënte economie gebaseerd op groene grondstoffen. De kweek van algen en zeewier passen wonderwel in dit streven.

Foto: provincie Zeeland

Gedeputeerde De Reu toont zeewier van de zeeboerderij

Foto: AlgaeLink

AlgaeLink uit Yerseke levert wereldwijd systemen om algen te kweken

Ben de Reu, gedeputeerde economie en milieu, is optimistisch over de mogelijkheden: "Innovatie op het gebied van visserij en aquacultuur is van groot belang voor Zeeland. Water biedt veel ruimte om teelten te verbouwen, in de toekomst zal dat hard nodig zijn. De komende veertig jaar stijgt de wereldbevolking van zeven naar negen miljard. Als we net zoveel blijven eten en autorijden, dan hebben we straks te weinig voedsel en brandstof voor iedereen. Daarom zijn we op zoek naar nieuwe grondstoffen die ook minder belastend zijn voor milieu en klimaat. De proef met de zeeboerderij laat zien wat er allemaal mogelijk is op het water."

Ontwikkelmaatschappij NV Economische Impuls Zeeland doet onderzoek naar de economische potentie van het gebruik van algen. ●

Informatie: Gijsbrecht Gunter, 0118-673580, gagunter@impulszeeland.nl

Energie putten uit zout en zoet

Wat krijg je als je zoet en zout water mengt? Blue Energy, een nieuwe vorm van duurzame energie uit Fryslân! Een mooie Triviantvraag. Dat vindt ook gedeputeerde Hans Konst. "Ik ben ervan overtuigd dat Blue Energy de toekomst heeft. Het betreft een kansrijke en veilige energiebron."

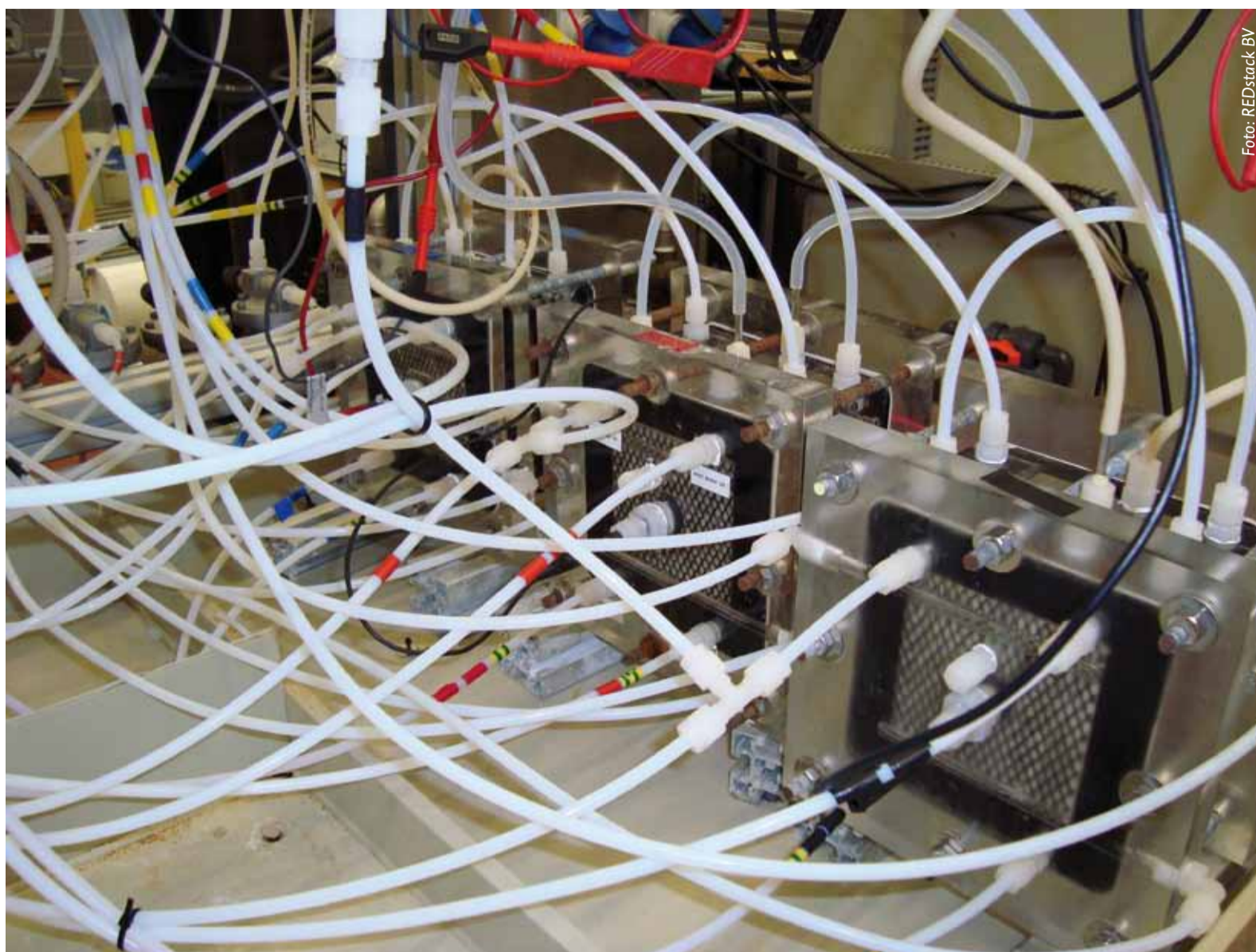

Foto: REDstack BV

Technische profopstelling Wetsus

Blue Energy komt vrij door zoet en zout water op een bepaalde manier te mengen. Deze nieuwe vorm van duurzame energie is in de jaren zeventig al onderzocht door de Amerikaanse scheikundige Sidney Loeb. In 2006 toonde ook watertechnologisch topinstituut Wetsus aan dat het kan. In haar laboratorium is de techniek ontwikkeld en uitgebreid getest. "Het idee van water als energiebron is al eeuwenoud", vertelt gedeputeerde Hans Konst. "In de vorige eeuw ontstonden waterkrachtcentrales. Witte steenkool noemden we dat. Blue Energy is het blauwe goud uit Fryslân. Als we deze techniek verder kunnen ontwikkelen, maken we 100% duurzame energie. De techniek is straks over de hele wereld toepasbaar. Van de monding van de Nijl tot de Mississippi en van de Amazone tot de Afsluitdijk."

Praktijkproef

Na het laboratoriumonderzoek is het nu tijd voor de volgende stap. Dat is een kleine praktijkopstelling op de Afsluitdijk. Van laboratorium naar praktijk. De bedrijven Redstack en Fujifilm hebben hiervoor samen met Wetsus het initiatief genomen. Gekozen is voor een opstelling bij de Afsluitdijk, volgens de gedeputeerde Konst een logische plek. "Het zoete IJsselmeerwater stroomt hier de zoute Waddenzee in. Er is dus op korte afstand van elkaar voldoende zoet en zout water. En het past in onze plannen voor een sterke Afsluitdijk. Een dijk die niet alleen veilig is, maar ook bijdraagt aan de ontwikkeling van de regionale economie en duurzame energie." In de periode 2011-2015 gaan de initiatiefnemers onderzoeken of de techniek winstgevend is te exploiteren.

500.000 gezinnen

Het uiteindelijke doel is een volledige centrale met een capaciteit van 200 Megawatt. Deze centrale kan 500.000 gezinnen van energie voorzien. Daarvoor is na het afronden

van de praktijkproef eerst nog een tussenstap nodig in de vorm van een democentrale. Die heeft de omvang van enkele zeecontainers en levert 500 kW energie, genoeg voor zo'n 1250 gezinnen. Bij gebleken succes kan de democentrale stapsgewijs worden uitgebreid. "Die democentrale is slechts het begin, we gaan voor de volwaardige centrale, vertelt Konst enthousiast. "Eerder dit jaar hebben we gezien dat onze huidige energiebronnen kwetsbaar zijn. In Nederland, maar ook wereldwijd is er een steeds grotere behoefte aan schone energie." Belangrijk pluspunt is dat, naast de schone energie, de centrale vrijwel onzichtbaar in het water staat.

Werkgelegenheidswinst

De initiatiefnemers verwachten dat Blue Energy in 2020 al voor minimaal duizend mensen werk oplevert. Direct en indirect. Duurzame energie en watertechnologie zijn niet voor niets speerpunten voor de provincie Fryslân en de gemeente Leeuwarden geeft Konst aan. "De techniek van Blue Energy is een fantastisch exportproduct. Dat is goed voor de werkgelegenheid. In Fryslân en in Nederland." Wereldwijd ontstaan er naar verwachting drie belangrijke centra voor watertechnologie, waarvan één in Europa. "Als we in Nederland goed samenwerken, kunnen we de positie van Europese Watertechnologie hub claimen. De fysieke kern is de Watercampus in Leeuwarden. Dat is van groot belang voor de Nederlandse watersector. En dus voor onze economie." ●

Informatie: Jan de Heer, 058-2928695, j.b.deheer@fryslan.nl

Foto: provincie Fryslân

Gedeputeerde Hans Konst

Stroomversneller stimuleert innovatie

Foto: Deen Shipping

Al in 2007 is de provincie Zuid-Holland gestart met een programma om innovaties op het gebied van duurzame energie gericht te stimuleren: de Stroomversneller. Gedeputeerde Liesbeth Spies: "We hebben de provincie een gezicht gegeven als verbinder, facilitator en aanjager en dat wordt zeer positief ervaren. Het is onze ambitie om bij het stimuleren van de regionale economie deze rollen verder in te zetten."

De Argonon van Deen Shipping is het eerste binnenvaartschip in Europa dat met een dual fuel motor is uitgerust en kan varen op een mengsel van diesel en vloeibaar aardgas. Dit levert significant minder uitstoot van CO₂ en NOx op en reduceert de uitstoot van fijnstof zelfs tot nul.

De noodzaak van een transitie van de huidige fossiele naar een groene economie wordt door veel partijen onderschreven. Waarom blijkt het dan toch een taaie opgave? En wat is de rol van de regionale overheid? Uit onderzoek naar knelpunten bij duurzame energieprojecten komt naar voren dat:

- de energiesector uit een groot aantal diverse partijen bestaat;
- er sprake is van conflicterende belangen;
- realisatie forse investeringen vraagt;
- wetten en regels belemmerend werken;
- gebrek aan leiderschap vooruitgang remt;
- tijdsdruk en zakelijke prioriteiten leiden tot stopzetten;
- individuele schakels geen zicht hebben op de kansen die de keten als geheel biedt;
- de juiste schaalgrootte van belang is om een project te laten slagen.

Van buiten naar binnen

Dit soort knelpunten wordt als 'systeemfalen' waargenomen. De regionale overheid speelt een cruciale rol bij het oplossen ervan, met name bij het organiseren van nieuwe kennis- en bedrijfsclusters en het opstellen van een gezamenlijke agenda. Een neutrale partij die de partners bijeen brengt, commitment verwerft, systeemfalen aanpakt en momentum behoudt is gewenst. In de Stroomversneller werkt de provincie gestructureerd samen met de markt aan het oplossen en voorkomen van de geschetste knelpunten. Door 'van buiten naar binnen' te werken en dus goed te luisteren naar de markt, kunnen gericht projecten worden ondersteund en versneld. Daarbij speelt de provincie een onafhankelijke en veelal procesmatige rol: zij is als het ware de organisator van het samenspel tussen de publieke en private partijen. Daarnaast levert de Stroomversneller sterke inhoudelijke bagage om - niet aan de zijlijn, maar als partner - aan het project deel te nemen, zonder dat zij daarbij de positie van de andere partijen overneemt. Uiteindelijk moet de markt een project uitvoeren.

Hoe werkt de aanpak?

De Stroomversneller werkt aan zogenaamde 'sleutelprojecten' om in een aantal stappen knelpunten op te lossen. De te stimuleren innovatie heeft een uitstralende werking op andere projecten. Die uitstraling kan zowel herhaling, opschaling als een leereffect betreffen. De projecten zijn altijd marktinitiatieven, waarbij partijen met verschillende belangen moeten samenwerken.

Ook hebben de projecten een regionale focus en passen ze binnen de transitie richting duurzaamheid. Omdat projecten alleen tot uitvoering zullen komen als het financiële plaatje (de 'business case') er goed uitziet, werken we 'zakelijk', met een voortdurende focus op ondernemerschap en bestuurlijk draagvlak.

De aanpak werkt

Het programma is succesvol, maar belangrijker nog is dat de gekozen provinciale rol door marktpartijen herkend en gewaardeerd wordt. Doordat er gewerkt wordt met verschillende inhoudelijke thema's, ontstaat een divers palet aan projecten die een totaal eigen dynamiek hebben. Dit heeft geresulteerd in een breed netwerk, waardoor kruisbestuivingen en leermomenten kunnen worden gerealiseerd. In een aantal bestuurlijke bijeenkomsten is onder leiding van (inmiddels oud) gedeputeerde Erik van Heijningen door bestuurders over de voortgang van de projecten gesproken. Ook hier ontstond door de bundeling van projecten een extra versnelling. Door leren van elkaar, door het etaleren van de projecten en door de motivatie van 'samen de schouders eronder' is meer bereikt dan de som der delen.

Gedeputeerde Spies: "Als gedeputeerde met ruimtelijke ordening, economie en energie in mijn pakket is het belangrijk om het gezamenlijk belang bij projecten te zoeken. In de Economische Agenda Zuidvleugel gaan we werken aan het versterken van economische clusters, waarin bij uitstek de rol van de provincie als procesregisseur nodig is. Een instrument als de Stroomversneller, waarin overheid, bedrijven en kennisinstellingen samen optrekken, is daarin een effectieve methode om voortgang te boeken." ●

Informatie: Carolien Huisman, 070-4416586, cl.huisman@pzh.nl

Energiefonds van kwart miljard

In 2020 wil provincie Overijssel 20% nieuwe energie opwekken uit biomassa, bodem, wind en zon. Een Energiefonds, gevuld met maar liefst 250 miljoen euro, moet zorgen voor voldoende investeringen. Het fonds zal in het voorjaar van 2012 van start gaan.

Het rijk streeft naar 14% duurzame energie in 2020. Overijssel legt de lat beduidend hoger en mikt op het opwekken van 20% nieuwe energie. Een niet geringe ambitie, want nu is het aandeel nieuwe energie nog 5%. Het onlangs opgerichte Energiefonds vormt de motor achter het realiseren van de schone ambities. Daarmee is Overijssel de eerste provincie met een structurele manier om investeringen in nieuwe energie te stimuleren.

Werkgelegenheidsimpuls

Het fonds zal leningen tegen zeer lage rente verschaffen, garanties afgeven en deelnemingen in kansrijke initiatieven nemen. Voor het beheer wordt een extern beheerder aangetrokken. De provincie wordt 100% aandeelhouder van het

met een kwart miljard euro gevulde fonds. Gedeputeerde Theo Rietkerk: "Het Energiefonds Overijssel legt een zwaar accent op het creëren van werkgelegenheid en innovatiekracht bij bedrijven binnen de provincie. De verwachting is een grote impuls in tijdelijke werkgelegenheid door onder meer het nemen van energiebesparingsmaatregelen in woningen. Daarnaast ontstaat structurele werkgelegenheid, omdat bedrijven die gebruik maken van het fonds zich verplichten tot vestiging of uitbreiding in Overijssel."

Samenwerking

Rietkerk benadrukt dat de provincie het einddoel, 20% nieuwe energie in 2020, nooit alleen voor elkaar kan krijgen. "Het is dan ook geweldig om te zien dat zowel particulieren, bedrijven als gemeenten hier de schouders onder zetten en zich voor dit doel steeds meer in collectieven verenigen. Dat leidt tot mooie initiatieven zoals energie uit mestvergisting en zonne-energieacties. Bijzonder is ook het aardwarmteproject in de Koekoekspolder bij Kampen. Drie tuinders hebben elkaar gevonden om samen met de overheden een warmwaterbron aan te boren die ca 22 ha kassen van duurzame warmte gaat voorzien. Een ander mooi voorbeeld is het project Duurzaam Dorp: hier doen inmiddels meer dan 20 dorpen, wijken en buurtschappen aan mee. Ook hier is samenwerking de motor. Bewoners wisselen ervaring en kennis uit in een kennisnetwerk dat de provincie ondersteunt. Daarmee komen de projecten in de dorpen sneller tot realisatie. De doelstelling om in 2020 20% nieuwe energie op te wekken gaan wij dan ook gewoon halen!" ●

Gedeputeerde Theo Rietkerk

Foto: Provincie Overijssel

Informatie: Maartje Pierhagen, 038-4997415, m.pierhagen@overijssel.nl

Klein beginnen, groots eindigen

Foto: Provincie Noord-Brabant

Elektrisch rijden en slimme netwerken, een combinatie die in Brabant een ideale voedingsbodem vindt. Dat is geen toeval. Er is een groeiende markt voor high-tech oplossingen. De provincie zet zich in om de kansen op dit gebied te verzilveren. Het doel? Anderhalf miljard euro omzet en tot tienduizend arbeidsplaatsen in 2020.

De Brabantse high-tech industrie kan in de komende 10 jaar uitgroeien tot een internationaal concurrerend cluster op het gebied van elektrisch rijden en slimme netwerken. De provincie speelt daarbij een belangrijke rol als verbinder en aanjager. Door voor opdrachten te zorgen, maar ook door de samenwerking tussen gemeenten, bedrijven en kennisinstellingen te stimuleren. Dat betekent markt- en sectoroverstijgend handelen, vooral op het gebied van kennisdeling en open innovatie.

Internationale toeleverancier

Aanvullend gaat een investeringsfonds high-tech startups en joint-ventures ondersteunen om innovaties naar de markt te brengen. Vooral investeren dus, en bijna geen subsidies. Financiële constructies als risicodragende participaties, leningen en garantiestellingen spelen de hoofdrol in de investeringsstrategie. Daarbij is het de verwachting dat de provinciale investering van 15 miljoen euro tot aan 2014 uitgroeit tot een totale publiek-private investering van circa 100 miljoen. Brabant heeft goede redenen om te investeren in dit cluster. Behalve een sterk vertegenwoordigde high-techindustrie, zijn ook de elektriciteitssector, de ICT-sector en de designsector sterk in de provincie vertegenwoordigd. Nederland is dan wel geen typische autoproducerend land, maar een rol als toeleverancier voor grote automerken en als producent van nichevoertuigen en bussen ligt voor de hand. Logisch dus, dat elektrisch rijden en slimme netwerken één van de drie speerpunten is van de Brabantse Energieagenda.

Proeftuingebied

"We hebben redelijk snel voor elkaar gekregen dat Brabant een proeftuin is geworden voor nieuwe technieken op dit gebied", zegt projectleider elektrisch rijden Jeroen Kroonen. "Het geheim, voor zover je daarvan kan spreken, is de synergie die ontstaat doordat we de gevestigde orde, bestaande uit kleine technostarters, de energiesector en kennisinstellingen, aan elkaar knopen. We doen dit nadrukkelijk met de 'luiken open', gericht op open innovatie en internationale samenwerking. Dat is een sterk vereenvoudigde weergave, maar het is wel de kern van onze strategie." In de Brabantse aanpak staan technische innovaties centraal, en niet de traditionele rolverdeling. Klein beginnen, groots eindigen, noemt Kroonen dat: "Het is learning on the job, maar het werkt. Het is erg interessant hoe de nieuwe markt van energievoorziening voor elektrisch rijden zich zal ontwikkelen. De koppeling met decentrale duurzame energie is bijvoorbeeld vanuit oogpunt van marktvorming erg kansrijk, maar niet evident. Dit is een extra reden dat wij als lokale overheid in deze prille markt meekijken en meebewegen." ●

Informatie: Jeroen Kroonen, 0736808513, jkroonen@brabant.nl

Olympische marathon

Als het aan Innosys BV uit Oud Gastel ligt, wordt de Olympische marathon in Londen volgend jaar elektrisch gevolgd, opgenomen én uitgezonden. Het bedrijf, dat gespecialiseerd is in elektrische aandrijving, is een typisch voorbeeld van een innovatief kleinbedrijf. Vorig jaar kregen ze een subsidie van de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij om hun plan voor een elektrisch rijdende TV-reportagewagen te realiseren. "Je ziet dat er in Brabant heel veel kennis zit op dit gebied", meent een woordvoerder van Innosys BV. "De overheid gelooft hier in elektrisch rijden. En dat zetten ze kracht bij door innovatieve projecten te ondersteunen in de beginfase. Geen woorden, maar daden is een Rotterdamse gezegde, maar als het op elektrisch rijden aankomt geldt dat eerder voor Brabant!"

Investeren in nieuwe generatie windmolens

Foto's: provincie Flevoland

In het Flevolandse landschap zijn ze redelijk gezichtsbepalend, die twee- en drie-armige witte reuzen die met een zovend geluid energie genereren. Op dijken, in weilanden, overal kom je ze tegen. “Dat kan best wat minder”, vindt gedeputeerde Anne Blik. “Daarom zet Flevoland in op windmolens die minimaal drie keer zo veel energie opwekken.”

De ambitie van de provincie is helder: een halvering van het huidige aantal windturbines van 600 nu naar 300 in de toekomst, maar dan wel méér energie opwekken. De bedoeling is dat dit wordt gerealiseerd door opschalen en saneren. Dit betekent het verwijderen van oudere molens en het bouwen van nieuwe, grotere molens. “Onze ‘oude’ molens hebben een vermogen van gemiddeld 1 megawatt”, rekt gedeputeerde Blik voor. “De nieuwe generatie windmolens is groter, hoger. De mast zelf is al ruim 100 meter, vergelijkbaar met de hoogte van de Euromast. Daar komt dan de hoogte van de wieken nog bij, waardoor de totale hoogte boven de 150 meter komt. Dat is wel de grootste turbineklasse, jongens die een generator hebben van 7,5 megawatt. Door hun grootte maken die gebruik van de hogere luchtlagen. Dat is een van de redenen waarom ze zoveel energie kunnen opwekken, want op grotere hoogte waait het constanter en harder. En juist door die hoogte - je zou het misschien niet denken - zijn die grote molens ook stiller. De meeste herrie komt namelijk van de gondel en die ligt een stuk hoger boven de grond. Wat je bij dit type molens vooral hoort, is het suizen van de wieken en bij windkracht drie is het geluid van de wind zélf al harder.”

Gedeputeerde Anne Blik

Na de sanering staan de molens ook niet meer lukraak in het landschap. De nieuwe richtlijn zegt dat een windmolenpark minimaal twaalf turbines groot moet zijn en totaal minstens 36 megawatt moet kunnen opwekken. Blik: “Je hebt dus twee opties qua plaatsing: het kan in een lintvorm of als cluster. Niet meer solo. Ze komen dus geconcentreerd in het landschap te liggen.”

Coalitievorming

De politieke ambitie is er, technisch kan het, maar is de markt er ook klaar voor? Krijgen we het economische plaatje aantrekkelijk genoeg voor investeerders? Veel molens in Flevoland staan bij boeren - agrarische ondernemers - die daar fors in hebben geïnvesteerd. De meeste van die molens zijn nu rond de tien jaar oud. Het terugverdienen van zo'n investering duurt gemiddeld acht jaar, dus de meeste windmolenbezitters draaien nu pure winst. Berekend is dat een molen het meeste geld oplevert als hij tussen de zeven en vijftien jaar oud is. Daarna stijgen de kosten voor het onderhoud. Dat gaat dus over een jaar of vijf spelen. Dan zullen veel boeren besluiten óf ze verder willen gaan met een eigen windmolen en hóe dan. Daarom willen boeren duidelijkheid over het beleid, over kosten, over de economische kansen, de grenzen, mogelijkheden voor financiering, de groeipotentie. Dat brengen wij nu in beeld. Het is inmiddels duidelijk geworden dat de markt wel wil. Om te kijken hoe die sanering en opschaling voor iedereen zo efficiënt én voordelig mogelijk te laten verlopen is coalitievorming nodig. Alle echt essentiële partijen voor dit proces worden daarbij aangesproken.

Proces loopt

In de Noordoostpolder en de Zuidlob (Zeewolde) krijgen de nieuwe generatie windparken als eerste vorm. In de Noordoostpolder gebeurt dit deels op het land, deels in het water. Het windpark bestaat uit circa vijftig turbines en gaat stroom opwekken voor 400.000 huishoudens. In Zeewolde worden er zeven turbines gesaneerd om ruimte te maken voor het nieuwe windpark. Feitelijk is het sanerings- en opschalingsproces daarmee al op gang gekomen.

Naast alle duurzame energie, levert de aanleg van beide parken naar verwachting tientallen banen op, tijdens de bouw zelfs honderden. Ook dragen de parken bij aan de ontwikkeling van Flevoland dankzij nieuwe havenfaciliteiten en de door de provincie geëiste gebiedsgebonden bijdrage. Deze laatste maakt het mogelijk dat fors geïnvesteerd kan worden in concrete natuur- en recreatieprojecten. ●

Informatie: Dennis Menting, 0320-265523, dennis.menting@flevoland.nl

EnergyBoard als motor

Foto: Rienk van der Veen

“De provincie Noord-Holland ziet grote economische kansen op het gebied van innovatieve duurzame energie.” Dat zegt gedeputeerde Jaap Bond. “Een EnergyBoard gaat ervoor zorgen dat hier werk van wordt gemaakt.”

“De al aanwezige kennis en bedrijvigheid in combinatie met het uitgebreide gas- en elektriciteitsnet maken Noord-Holland tot een van de meest kansrijke regio's voor de productie van schone, betrouwbare en innovatieve energie”, aldus Bond.” Met name in het noordelijke deel zijn er volgens de gedeputeerde tal van mogelijkheden. Om de economische kansen volop te benutten, richt de provincie voor de regio Noord-Holland Noord een EnergyBoard op. In deze EnergyBoard zitten ondernemers, onderwijs- en onderzoeksinstellingen en overheden die actief zijn op het terrein van duurzame energie, de zogenoemde 'Triple Helix'. Door de organisatie van deze drie sectoren wordt versnippering in het gebied tegengegaan.

Sterke basis

Momenteel is de EnergyBoard in oprichting, met voormalig ECN-directeur Ton Hoff als kwartiermaker. De verwachting is dat de EnergyBoard eind 2011 officieel wordt geïnstalleerd. “Het wordt een slagvaardige Board”, benadrukt Bond, “vooral gedragen door het bedrijfsleven, zodat er daadwerkelijk projecten en investeringen van de grond komen. De EnergyBoard zal duurzame economische ontwikkeling stimuleren binnen verschillende inhoudelijke thema's. Een belangrijk dwarsverband is de koppeling tussen onderwijs en arbeidsmarkt.”

De EnergyBoard kan bouwen op een sterke basis in de regio. Zo zal het mondiaal opererende energiebedrijf TAQA in de Bergermeer gasopslag realiseren en zich in de nabije toekomst in Alkmaar vestigen. In Agriport, het omvangrijke en snel groeiende kassencomplex in de Wieringermeer, liggen goede kansen voor energieverbindingen vanuit de tuinbouw. Maar Bond ziet nog meer kansen. “Noord-Holland heeft veel kennis op het gebied van offshore, geschikte havens, gerenommeerde kennisinstellingen en is sterk op bepaalde onderdelen van de offshore windindustrie, zoals assemblage en onderhoud. Uit onderzoek is gebleken dat offshore windenergie kansen biedt voor de economische ontwikkeling van de kop van Noord-Holland en IJmuiden. De provincie Noord-Holland zal daarom zo veel mogelijk faciliteren om zo goed mogelijk in te springen op de ambities in de Noordzee.”

Nationaal kenniscentrum

Nederland heeft ten aanzien van offshore windenergie een doelstelling van 6000 MW in 2020 afgesproken. Op het gebied van kennis werkt de provincie

Noord-Holland mee aan de start van een nationaal kenniscentrum op het gebied van Offshore Wind, de Maritime Campus Netherlands (MCN), en aan de ontwikkeling van testparken zoals de Wieringermeer van ECN. MCN, een samenwerkingsverband van onderzoeksinstituten, onderwijsinstellingen, ondernemers en overheden, zorgt voor het daadwerkelijk verzilveren van de aanwezige kennis. Daarnaast werkt de provincie aan een Duurzame Energiefonds. De verwachting is dat projecten vanuit de EnergyBoard hiervoor worden aangedragen.

Klimaatneutraal

De EnergyBoard zal ook een duidelijke rol vervullen binnen andere samenwerkingsverbanden, zoals Energy Valley (zie elders in dit nummer). De Board zal straks immers adviseren welke programmering in Noord-Holland leidt tot een maximale versterking van de economische structuur door duurzame energieontwikkeling. Daarnaast zal er vanuit de EnergyBoard gekeken worden naar een goede verbinding met de Metropoolregio Amsterdam. Binnen dit verband is de ambitie vastgesteld om in 2040 een klimaatneutrale regio te zijn. ●

Gedeputeerde Jaap Bond

Foto: Provincie Noord-Holland

Informatie: Fleur Meijer, 023-5143520, meijerf@noord-holland.nl

Focus, vertrouwen en oplossingsgericht

Foto: provincie Utrecht

Duurzaamheid maakt integraal onderdeel uit van het beleid van de provincie Utrecht. Een duidelijke keuze die weliswaar aangeeft dat de provincie de transitie naar een duurzame regio serieus neemt, maar niet eigenstandig kan bewerkstelligen. Utrecht helpt bij het creëren van de randvoorwaarden waarbinnen die transitie tot stand kan komen.

De provincie Utrecht heeft de ambitie duurzame energie ruimtelijk mogelijk te maken. Een adviesrapport van de Amerikaanse energiestrateg Jeremy Rifkin heeft vorig jaar pijnlijk duidelijk gemaakt dat keuzes hierin belangrijk zijn. Voor de ambitie van de provincie Utrecht om in 2040 als regio klimaatneutraal te zijn, schetst hij een horrorscenario van 1700 grootschalige windturbines. In de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie geeft de provincie dan ook de voorkeur aan zonne-energie, benutting van restwarmte, koude-warmteopslag, geothermie en benutting van biomassa. Diverse vormen van bio-energie worden gestimuleerd en in het ruimtelijk beleid gefaciliteerd, inclusief de inzet van de Crisis- en Herstelwet voor het realiseren van experimenteelgebieden voor meer innovatieve toepassingen. Het aanjaagteam woningbouw neemt duurzaamheidsaspecten en levensloopbestendig bouwen mee in haar advisering. Ook streeft de provincie bij gebiedsontwikkelingen naar zelfvoorzienendheid voor energie.

heeft met kennisinstellingen als de Universiteit Utrecht (UU), Utrecht Sustainability Institute (USI), KNMI, RIVM en TNO het nodige te bieden als thuisbasis voor een economisch duurzaamheidscluster. De focus vanuit de provincie zal in de komende periode vooral liggen op de randvoorwaarden voor versterking van dit cluster. Bijvoorbeeld door proeftuinen rond vraagbundeling, slimme financieringsconstructies en het creëren van economische meerwaarde via het stimuleren van innovatie en kennisvalorisatie. Concreet gaat de provincie aan de slag met CO₂-reductie bij herstructurering van bedrijventerreinen en duurzaamheid en leefbaarheid als onderdeel van de binnenstedelijke opgave. Om de impasse rond deze complexe opgaven te doorbreken gaat Utrecht vanuit de Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht (OMU) participeren in projecten.

Duurzaamheidseconomie

Rifkin legt in zijn adviesrapport ook een belangrijke verbinding tussen de energietransitie en de economische kansen die deze biedt. Hij noemt het zelfs een 'Economic game plan'. "Dat is precies de insteek die de provincie Utrecht kiest", laat gedeputeerde Remco van Lunteren weten. "Overheden hebben minder te besteden. Daarom moeten we creatiever zijn en het geëigende middel van subsidies loslaten. Samen met het bedrijfsleven en kennisinstellingen maken we in experimentele projecten met nieuwe financieringsmodellen de weg vrij voor innovaties." Om die reden geeft Utrecht de energietransitie niet vorm via een afzonderlijk programma, maar worden de duurzaamheidsdoelen direct gekoppeld aan het economisch beleid. Daarin worden drie speerpunten onderscheiden: life sciences, creatieve industrie en duurzaamheidseconomie.

Kennis- en innovatiegemeenschap

Samen met de UU, WUR, TUD, Schiphol, DSM, TNO, Deltares, Stadhavens Rotterdam en buitenlandse partners is de provincie lid van de kennis- en innovatiegemeenschap van de Europese Commissie op het gebied van klimaat (Climate-KIC). Dit consortium van excellente Europese partijen jaagt innovatie aan op de gebieden stedelijke leefomgeving, watermanagement, modellering en biobased economy, om zodoende de concurrentiekracht van Europa te vergroten. Er zijn programma's op het gebied van (pre)innovatie, onderwijs en ondernemerschap. Er moet vooral intensiever samengewerkt worden door de verschillende partijen in de triple helix (overheid/bedrijfsleven/kennisinstellingen), maar ook op Europese schaal. Ook is provincie Utrecht partner in het Interreg-project ARBOR, waarin een duurzame benutting van biomassa centraal staat. De focus ligt op een inzamelstructuur voor bermgras en de realisatie van een biogashub om biogas centraal op te werken en te injecteren in het aardgasnet. ●

Foto: provincie Utrecht

Gedeputeerde Remco van Lunteren

Het laatstgenoemde thema staat nog in de kinderschoenen, maar Utrecht

Informatie: Hans Rijnten, 030-2582971, hans.rijnten@provincie-utrecht.nl

Isolatieregeling klinkend succes

De provincie Gelderland investeert 10,2 miljoen euro in de na-isolatie van koopwoningen. Door de eenvoud slaat de regeling bijzonder goed aan.

Eigenaar-bewoners kunnen tot 500 euro ontvangen (1/3 deel van de kosten) voor het isoleren van dak, muren of beganegrondvloer. De regeling geldt voor woningen van vóór 1980 met een maximale WOZ-waarde van 350.000 euro en mag met andere landelijke en gemeentelijke regelingen gecombineerd worden. Voor de subsidie worden geen eisen gesteld met betrekking tot het energielabel. Aanvragen moeten worden ingediend bij de Gelderse gemeenten.

Met de subsidie wil de provincie Gelderland eigenaren van koopwoningen verleiden om de energetische kwaliteit van de woning op korte termijn aan te

pakken. Gedeputeerde Annemieke Traag, verantwoordelijk voor het Gelderse Klimaatprogramma: "De regeling blijkt een schot in de roos. Juist de particuliere woningeigenaar was geneigd energiemaatregelen uit te stellen. Met een bescheiden subsidie kan de terugverdientijd verder worden teruggedrongen. Daardoor is het erg aantrekkelijk om juist nu te isoleren."

Uit eigen onderzoek blijkt dat dit leidt tot investeringen met een factor 6. Met de subsidieregeling wordt dus niet alleen bijgedragen aan de vermindering van de CO₂-uitstoot en een verlaging van de energiekosten: ook de werkgelegenheid in de bouwsector profiteert van deze impuls. De regeling loopt tot 31 december en dan zijn in totaal zo'n 19.000 woningen aangepakt. Dit najaar wordt besloten over een vervolg in 2012. ●

Informatie: Paul Stein, 026 3599769, p.stein@gelderland.nl

Energy Valley bundelt regiokracht

Foto: provincie Groningen

Noord-Nederland (Drenthe, Fryslân, Groningen en Noord-Holland Noord) speelt een sleutelrol in de nationale energie-economie. Deze regiokracht biedt een solide basis om als motor voor het nationale duurzame energiebeleid te fungeren. Om vaart te zetten achter het vergroenen van onze groene concurrentiekracht werken publieke en private partijen samen binnen de stichting Energy Valley.

Drenthe, Fryslân, Groningen en Noord-Holland Noord hebben zich de afgelopen jaren met Energy Valley nadrukkelijk op de kaart gezet als innovatieve duurzame energieregio. De noordelijke energiesector omvat ruim 400 bedrijven en 30.000 arbeidsplaatsen en de huidige energie-investeringen bedragen circa 25 miljard euro. Hiermee is het Noorden op energiegebied een topspeler in Europa.

Samenhangende energiemachine

Door de unieke ligging, de geologische situatie en de aanwezige kennisinfrastructuur vervult Noord-Nederland een internationale schakelrol op energiegebied. Dankzij de aardgaspositie is er sprake van een sterke energiebasis met een strategische rol in Europa (gasrotonde), grote multinationals en een uitgebreid netwerk aan subcontractors. De sterke agro- en afvalindustrie is actief met omzetting van organische reststromen in nieuwe energieproducten. Met name in de ontwikkeling van Groen Gas Hubs loopt het Noorden Europees voorop, maar ook op het vlak van biomethanol en biocoal heeft de regio een sterke (inter)nationale positie. De ontwikkeling van de energiecluster wordt gesteund door een stevige uitbouw van de kennisinfrastructuur met diverse nationale en internationale onderzoekprogramma's, waarbij actuele kennisthema's zoals de rol van gas als transitiebrandstof, flexibilisering/balancering en offshore wind centraal staan. Het onderwijsaanbod kent ook een sterke energiefocus met specifieke vakopleidingen, post-doctorale cursussen, een Energy Master en gethematiseerde kenniscentra; het aanbod wordt verder gestroomlijnd via de oprichting van de Energy Academy en College. Dit alles heeft de erkenning van het Rijk als ENERGYPORT van Nederland opgeleverd.

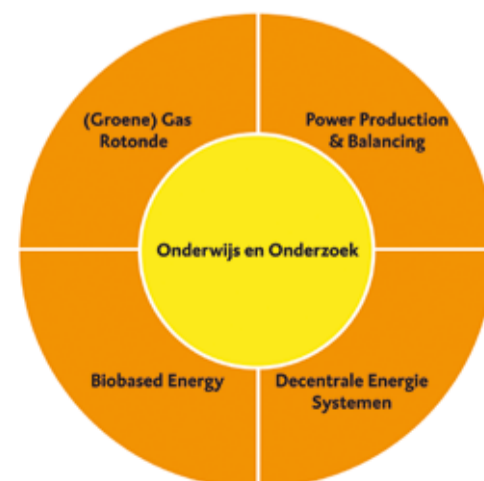
Krachtenbundeling

Om de sleutelrol op energiegebied te verzilveren, zet het Noorden in op verdere specialisatie op regionale sterkten. Hiertoe bundelen bedrijven, overheden en kennisinstellingen hun krachten in de stichting Energy Valley, met nu al meer dan 200 deelnemers. Het netwerkorgaan zorgt voor een sterke positionering, onder meer door kennisuitwisseling. Jaarlijks worden er alleen al 10 tot 12 energiecongressen georganiseerd rondom diverse actuele thema's. De Europese banden zijn aangehaald via de Hansa Energy Corridor (HEC) om Noord-Nederlandse en Noordwest-Duitse bedrijven en kennisinstellingen

samen te laten optrekken op pan-Europese energievraagstukken. Mede gezien de ontwikkeling in het Noorden is energie in het Regeerakkoord benoemd als nationaal economisch topgebied en is Energy Valley aangemerkt als belangrijk innovatiecluster.

Kunst van het kiezen

Hoofdmoot van de inzet binnen Energy Valley blijft de transitie naar een duurzame energie-economie via een sterke interactie tussen de traditionele en de nieuwe energie-industrie. Zo wordt invulling gegeven aan de nationale energie- en klimaatdoelen en economische structuurversterking op het topgebied energie. Dit vereist een gerichte focus en integrale benadering van de regionale thema's waarin Nederland Europees kan excelleren. Topthema's zijn: (Groene) Gasrotonde, Power Production & Balancing, Slimme Decentrale Energiesystemen en Bio Based Energy (zie figuur). Deze thema's sluiten direct aan bij de nationale beleidsdoelen en zijn onderling sterk verbonden en in de regio verankerd. Noord-Nederland neemt op deze topthema's het voortouw om de BV Nederland internationaal te laten excelleren en de marktpositie van onderliggende diensten en producten te versterken. Hiervoor wordt stevig ingezet op verdere uitbouw van onderzoek & onderwijs in de al eerder genoemde Energy Academy en College, en de toepassing hiervan in concrete projecten. ●

Informatie: Gert-Jan Swaving, 050-3164209 g.j.swaving@provinciegroningen.nl

¹ Zie elders in dit nummer

Chemie en agro gaan huwelijk aan

Foto: Agenda voor de Veenkoloniën

Via een versnelde vergroening wil de Drentse kunststofindustrie zich ontwikkelen tot een spraakmakende kenniscluster op het gebied van de vezelchemie. Centraal staat de vervanging van aardolieproducten door biograndstoffen.

De chemische industrie in Drenthe heeft op het gebied van toegepaste kunststofinnovaties een unieke positie in Nederland en in Europa. Vooral op het gebied van industriële garens en technisch textiel is de afgelopen decennia flink aan de weg getimmerd. Insteek is om via de inzet van groene grondstoffen te komen tot baanbrekende innovatieve toepassingen. Drentse bedrijven als Teijin Aramid en API Institute werken hierbij nauw samen met andere toonaangevende Nederlandse bedrijven. Doel is een nieuw kenniscluster vezelchemie van de grond te krijgen.

In dat proces speelt de regionale agrosector een belangrijke rol. De aanwezigheid van landbouwareaal in de Veenkoloniën, inclusief verwerkende bedrijven als de AVEBE en het glastuinbouwcomplex bij Emmen maken de regio tot een interessante proeftuin voor nieuwe ontwikkelingen. AVEBE is een innoverend bedrijf dat oplossingen maakt en verkoopt op zetmeelbasis voor voedings-, papier-, bouw-, textiel-, kleefstoffen- en diervoedingsindustrieën.

Proeftuin

Recentelijk is onder de noemer 'Agrobiopolymeren' een omvangrijk project opgestart. Daarbij ontwikkelen kennisinstellingen en bedrijven uit Zuidoost-Drenthe als Duitsland, die van oudsher sterk zijn op het gebied van gesponnen chemische garens, gezamenlijk nieuwe hoogwaardige biokunststoffen en vezels. Dit gebeurt op basis van plantaardig materiaal in plaats van op aardolieproducten. De regionale agrocluster zorgt voor de aanvoer van de benodigde grond- en reststoffen, waaronder groenafval en slib. Hiermee levert het project tevens een bijdrage aan de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen in de agrosector.

Verbinding

De proeftuin vormt een perfecte illustratie van de nieuwe verbinding tussen de chemische industrie en de agrarische keten. "Om die reden trek ik in het kader van dit project op bestuurlijk niveau nauw samen op met mijn collega Munniksma, die landbouw in zijn portefeuille heeft", laat economie-gedeputeerde Van der Tuuk weten. Naast de financiering vanuit het Europese Interreg-programma zijn er bijdragen van het bedrijfsleven, het ministerie van EL&I, de deelstaat Niedersachsen en de provincie Drenthe. Dit illustreert het brede draagvlak voor het initiatief. ●

Informatie: Roel Haverkate, 0592-365319, r.haverkate@drenthe.nl

Het AVEBE-complex, omringd door agrarische gebied

Foto: provincie Drenthe

Gedeputeerde Van der Tuuk

Websites

Op het gebied van economie, energie en innovatie wordt ontzettend veel gepubliceerd. Om zicht te houden op wat er gebeurt zijn de volgende websites voor de provincies van belang:

- www.ipo.nl
- www.lokaalklimaatbeleid.nl
- www.duurzameoverheden.nl
- www.lokaalduurzameenergiebedrijven.nl
- www.klimaatneutralesteden.nl

Geld verdienen met 'biobased'

Biomassa als 'bron' voor brandstoffen, materialen en chemicaliën. Dat is de kern van een biobased economy (BBE) die draait op groene in plaats van op fossiele grondstoffen. Gelderland opereert als aanjager en stimulator om de vergroening van de economie te versnellen. Van 'fossil based' naar 'biobased'!

Bedrijven die biobased produceren maken zich minder afhankelijk van eindige grondstoffen en hebben concurrentievoordeel doordat ze zich onderscheiden. De meeste zijn echter onvoldoende bekend met de huidige mogelijkheden en kansen voor innovatie. Onbekend maakt onbemind.

Tastbare producten

Om die patstelling te doorbreken is de provincie Gelderland op zoek gegaan naar MKB-ers die samen met partners tastbare producten kunnen ontwikkelen die illustratief zijn voor de biobased economy. Deze moeten er binnen een jaar liggen, waarbij voor de (door)ontwikkeling beperkte financiële steun beschikbaar is (50% van de kosten tot max. 1,5 ton). Projectvoorstellen zijn beoordeeld op CO₂-besparing én economische potentie. Dit leverde in korte tijd een onverwacht hoog aantal van 160 concrete voorstellen. Deze zijn onderverdeeld in vijf aan elkaar gerelateerde projecttypen, zie figuur 1.

Foto: Paper Foam

Afbreekbaar bakje gemaakt van zetmeel en natuurlijke vezels

Momenteel krijgt energie uit biomassa (4) veel aandacht, een vraaggestuurd proces trekkend aan primaire grondstoffen (1, zoals hout) en reststromen (2, zoals mest). Toepassen van groene grondstoffen in producten (3) zit meer in de aanbods- en ontwikkelingssfeer. En dat terwijl veel groene grondstoffen (zoals gras) een hogere economische waarde hebben als het in een product (zoals papier) wordt toegepast dan als het wordt verbrand of vergist voor energie; verbranden kan bovendien altijd nog. "Het toepassen van groene grondstoffen bevordert de productie van specifieke grondstoffen", aldus gedeputeerde Annemieke Traag. "Dat zien we bij energie. Hout voor energie is niet aan te slepen, terwijl de toepassing van houtvezel in composietmaterialen vele malen kleiner is." Om de vaart achter de ontwikkeling 'van grondstof tot product' te vergroten subsidieert Gelderland een dertiental 'type 3'-projecten.

Leverancier én afnemer

De agrosector wordt een belangrijke speler, als leverancier én als afnemer. Zo zijn er voorstellen ontwikkeld om hennep te gaan telen als vervanger van milieubelastend katoen en (berm)gras voor het onttrekken van eiwitten, waarna alleen de droge reststroom wordt vergist. De sector treedt op als afnemer als zij straks de ontwikkelde afbreekbare plantenpotten, biosubstraat, grondontsmettingsmateriaal gaat gebruiken. Of bijvoorbeeld biobakjes en -plastic voor voedselproducten. Traag noemt nog een ander project, waarbij een alternatief strooizout uit biomassa wordt geproduceerd. "Dit alternatief geeft minder verzilting van wegbermen en corrosie van bruggen dan gewoon wegzout, maar wordt gemaakt uit olie en is duur. Het wordt nu gemaakt uit een reststroom. Kwaliteiten van dit biomateriaal zoals strooieigenschappen zijn nog onvoldoende bekend. In het kader van dit project willen wij dit op onze wegen testen."

Een aantal andere voorbeelden van ondersteunde innovaties zijn design tafelbladen en dakbedekkingsmateriaal uit biomassa als vervanger voor bitumen en luxe cadeauverpakking. Tot slot, één tastbaar product is al gereed: de schoen van bioafbreekbaar leer. Het leer is gepresenteerd tijdens de Arnhemse modebiënnale, de schoen zelf zag het licht tijdens de Amsterdam Fashionweek. Voort met de PR voor biobased producten! ●

Informatie: Gerard Taat, 026-3598018, G.taat@gelderland.nl

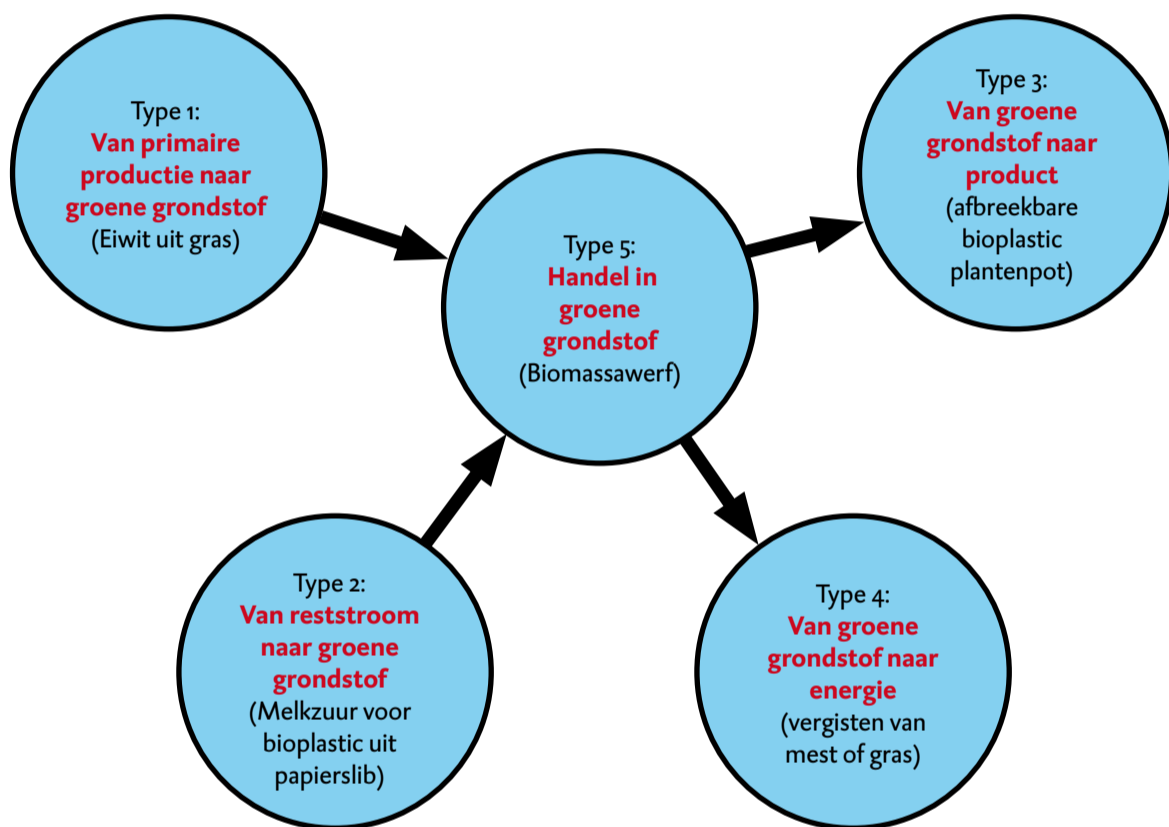

Fig. 1 Typen biobased projecten met onderlinge relatie

Foto: Hulshof

Schoenen van bioafbreekbaar leer

Foto: provincie Gelderland

Gedeputeerde Annemieke Traag

Slimmer en energiezuiniger bouwen

De Nederlandse bouwsector zet met 43% van de nationale energieconsumptie, 35% van de afvalproductie en 25% van het wegtransport een ecologische voetafdruk van een reus. De provincie Limburg doet er alles aan om deze voetafdruk te verkleinen.

Foto's: Provincie Limburg

Een voormalige steenfabriek verandert in een energiezuinige accommodatie voor welzijn, zorg en onderwijs met warmte-koudeopslag

Bij het verkleinen van de milieu-impact van de bouwsector is de provincie veelal niet de initiatiefnemende partij. Dat zijn namelijk de opdrachtgevers en bedrijven. Daarom wordt vooral ingestoken op het - binnen haar mogelijkheden - faciliteren van bedrijven, gemeenten en corporaties. Om die reden werkt Limburg intensief samen bij het aanjagen van innovatie en samenwerking in de bouwkolom. Dit gebeurt met partijen als Uneto-VNI, MKB Limburg, Bouwend Nederland, Syntens, Agentschap NL en gemeenten binnen het Ketenoverleg Zuid. De samenwerkende partijen initiëren projecten die niet zonder brancheoverstijgende samenwerking tot stand kunnen komen. Denk aan scholing, het ontwikkelen van concepten voor duurzaam bouwen, het stimuleren van commerciële samenwerkingsvormen en het mee ontwikkelen en uitrollen van Europese kwaliteitsnormen en richtlijnen op het gebied van duurzaamheid en energiebesparing.

Actieve ondersteuning

Daarnaast zet de provincie instrumenten in om in de voorfase veelbelovende initiatieven te stimuleren. Zij doet dit door partijen aan elkaar te verbinden en

door ondersteuning met kennis en geld. Zo heeft Limburg financieel bijgedragen aan de voorbereidingen van een duurzame wijk in de gemeente Beek. Als 'Millenniumgemeente 2008' wil Beek de meest duurzame wijk van Limburg neerzetten en heeft daarvoor een ontwerprijvraag uitgeschreven voor de locatie 'Groenewald'. Jury en publiek kozen in grote meerderheid voor de 'Beekse Bron'. Dit plan bevat allerlei slimme duurzame elementen, gekoppeld aan vergaande keuzevrijheid voor toekomstige bewoners. Het winnende ontwerp wordt nu verder uitgewerkt.

Ook de gemeente Peel en Maas bouwt duurzaam. De plannen daartoe zijn onder meer met provinciaal geld bekostigd. Op het terrein van de voormalige steenfabriek komt een accommodatie voor welzijn, zorg en onderwijs met een warmte-koudeopslag. Men streeft naar een 10% lagere energieprestatie dan wettelijk is vereist. Ook wordt extra ingezet op isolatie en waterbesparing. De kopers kunnen bovendien kiezen uit een palet aan mogelijkheden om hun woning nog energiezuiniger te maken. In de openbare ruimte komen LED-verlichting en cradle to cradle straatmeubilair. Tot slot wordt een brede leefbaarheidsdiscussie in de wijk gestart.

Slimme verlichtingsinstallaties

De provincie Limburg maakt ook werk van energiebesparing aan de wegverlichting. Allereerst door verlichting achterwege laten waar dat kan. Verder wordt bij wegconstructies en vervanging gekozen voor dimbare verlichting, waardoor de lampen tot circa zeventig procent minder energie gebruiken. Dit gebeurt helemaal automatisch: bij druk verkeer branden de lampen feller, terwijl ze dimmen als de verkeersintensiteit afneemt. Tussen 22.00 uur en 6.00 uur branden ze op halve kracht. Bij calamiteiten op de weg kan de lichtintensiteit worden verhoogd. In andere gevallen worden led-lampen aangebracht. De nieuwe lampen geven helder wit licht, met een uitstekende kleurherkenbaarheid. Ze leveren een besparing op tot circa 35% van de energiekosten. De lampen hebben een levensduur van circa 60.000 branduren en worden één keer in de vijftien jaar vervangen. Voorheen was dat vier keer in de vijftien jaar. De initiële investeringen zijn hoger, maar er zijn besparingen in het gebruik door minder vervangingsmomenten en een lagere energierekening. ●

Gedeputeerde Antoine Janssen

Gedeputeerde Patrick van der Broeck

Informatie: Janine Verstegen 043-3897567, ja.verstegen@prvlimburg.nl

Versnelling dankzij ontwikkelingsmaatschappij

Gedeputeerde Appelman ziet zonne-energie helemaal zitten

Op het vlak van duurzame energieopwekking berelt het aan initiatieven in de provincie Flevoland. Helaas gooien gebrek aan financiering en aan kennis vaak roet in het eten. Ook komt het regelmatig voor dat partijen langs elkaar heen werken. Een ontwikkelingsmaatschappij gaat de vaart erin houden bij het verduurzamen van de energiehouding.

In tijden van bezuinigingen lijkt alles minder te worden. Niettemin hebben de Flevolandse gemeenten, provincie en waterschap Zuiderzeeland een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar de mogelijkheden om juist meer snelheid te krijgen in de omschakeling naar een duurzame energiehouding. De initiatiefnemers willen hiervoor een nieuwe organisatie oprichten, de Duurzame Energie- en ontwikkelingsmaatschappij Flevoland (DE-on).

Systeminnovatie

“DE-on richt zich op gebiedsbrede ambities, niet op solitaire projecten”, legt gedeputeerde Jan-Nico Appelman uit. “Als je gebiedsgericht kijkt naar de energiehouding, kom je steeds op een combinatie van projecten die dat doel dient. En om zo’n diversiteit aan projecten te kunnen realiseren, is een organisatie nodig, een vehikel die zich daar specifiek op dat systeemniveau met energiehouding bezighoudt. Die innovatie vergt ook forse inspanningen op andere systemen. Bijvoorbeeld het hele stelsel van ruimtelijke plannen. Of de financiële constructies en arrangementen die een bundeling van projecten als focus heeft.”

DE-on moet in de praktijk gaan werken als een professioneel ontwikkelingsbedrijf. Projectontwikkeling en – financiering vormen de hoofdtaken van de organisatie. DE-on wordt gefinancierd door de overheden binnen de provincie, haar partners en investeerders. Er wordt geïnvesteerd in diverse projecten, die kunnen variëren in techniek en rendement. DE-on heeft de mogelijkheid om sterk winstgevende en minder winstgevende projecten te verevenen. Het rendement op het ingelegde vermogen vanuit de overheden zal gematigd zijn. Die combinatie van financiële en organisatorische maatregelen zorgt er voor dat meer projecten financierbaar worden in vergelijking met een aanpak waarbij projecten ‘stand alone’ worden ontwikkeld. DE-on staat of valt met de professionaliteit van de organisatie en de helderheid over rolverdelingen tussen de partijen.

Draagvlak

Uit een eerste verkenning blijkt dat de kansen voor een dergelijke ontwikkelingsmaatschappij gunstig zijn. DE-on heeft inmiddels bij een behoorlijk aantal organisaties een stevig draagvlak, waarvan netwerkbedrijf Alliander en afvalverwerker HVC de belangrijkste zijn. Er is een organisatievoorstel gedaan waarin veel partijen zich kunnen vinden. Opvallend is ook de belangstelling vanuit de financiële wereld voor het DE-on model. In de studie zijn eveneens de effecten op de werkgelegenheid in beeld gebracht. Het consortium komt op 5300 manjaren aan directe werkgelegenheid als gevolg van initiatieven die onder de vlag van DE-on worden ontwikkeld. Ook is er sprake van een aanzuigende werking op bedrijven, die hun omzetvolume in de provincie zien groeien.

Businessplan

De initiatiefnemers hebben besloten om DE-on verder uit te werken in een businessplan. Bij de initiatiefnemers van het eerste uur, de zes gemeenten, het waterschap en provincie, zijn nu Alliander en HVC aangesloten. DE-on zal op het snijvlak van de (vele) energie-initiatieven en de markt opereren. Met deskundigheid, ervaring en financiering. DE-on moet de versnelling opleveren voor de verdere verduurzaming van de energiehouding in de provincie. En tegelijkertijd gaat DE-on de werkgelegenheid aanjagen. Het businessplan moet dat verder aantonen en zal naar verwachting begin volgend jaar klaar zijn. Op basis daarvan zullen partijen het besluit nemen of DE-on werkelijkheid gaat worden of niet. ●

Informatie: Arie van Beek, 0320-265 418, arie.vanbeek@flevoland.nl

Asbest eraf, zonnepanelen erop

Foto: provincie Overijssel

In Overijssel gaan 115 agrarische bedrijven voor meer dan de helft in hun eigen energie voorzien. Tegelijkertijd nemen zij afscheid van het asbest op hun daken. Dit gebeurt onder het motto 'Asbest van het dak, zonnepanelen erop'.

De plaatsing van de zonnepanelen bij de 115 bedrijven resulteert in 3,4 miljoen Wattpiek aan nieuwe energie. Hiermee voorzien zij gemiddeld voor 57% in het eigen energiegebruik. Brengen zij hun groene elektriciteit op de markt, dan is dit genoeg om 850 huishoudens van energie te voorzien. De provincie Overijssel speelt de rol van initiator en aanjager, onder meer door 3,5 miljoen euro voor dit doel beschikbaar te stellen. In totaal wordt 116.000 m² asbest ingeruild voor 14.500 zonnepanelen.

Agrariërs konden subsidie aanvragen met een maximum van 1 euro per Wattpiek, met een maximum van 50.000,- euro per bedrijf. Uit andere zonne-energieprojecten blijkt dat niet altijd de maximale subsidie nodig is om een project te realiseren. Om die reden is op informatieavonden aangegeven dat de selectie onder meer zou plaatsvinden op basis van indiening op een lager bedrag per wattpiek. Dat heeft goed uitgepakt. Het gemiddeld aangevraagd subsidiebedrag ligt nu op de 0,88 euro per wattpiek. Daardoor bleef er een bedrag van 500.000 euro over voor andere zonne-energie projecten. Zonne-energie draagt voor 3% bij aan de doelstelling van 20% hernieuwbare energie in 2020. ●

Informatie: Roelof Migchelsen, 038-4997509, r.migchelsen@overijssel.nl

Provincies aanjagers van topsectoren

Het kabinet zet in op versterking van het concurrentievermogen van de Nederlandse economie: "Een zesje is niet goed genoeg meer, 'de top' is de ambitie". In hun dagelijkse praktijk zien de provincies dat de weg naar de top loopt via de regio. De regionale vertaling ontbreekt in de adviezen van de topteams, maar is wel noodzakelijk omdat integraal beleid vanuit de specifieke kracht van een regio een voorwaarde is voor het succes van de topsectoren. De provincies maken deze vertaling!

De regio Eindhoven is onlangs uitgeroepen tot 'slimste regio ter wereld'. Dat is niet toevallig. Nederland heeft meer gebieden zoals Eindhoven, regio's met een unieke concentratie van bedrijvigheid, kennis en talent, met een leidende internationale positie als resultaat. Denk bijvoorbeeld aan Food Valley (voeding en landbouw) rondom Wageningen, de Greenports (agroproductie en logistiek) in Zuid-Holland, Energy Valley in Noord Nederland en verschillende chemische industriële complexen in havengebieden.

De kern van het succes in deze gebieden is clustervorming. Clusters zijn de drijvende kracht achter onze economie. Zij vormen de ideale voedingsbodem voor innovatie en duurzaamheid en zijn bepalend voor de concurrentiepositie van de topsectoren van minister Verhagen. De kracht zit in de samenhang. Het streven naar duurzaamheid jaagt innovaties aan, versterkt daarmee de concurrentiepo-

sitie van Nederland, waardoor meer bedrijven en kennisinstellingen willen aanhaken bij een cluster, enz.

De samenwerking binnen een cluster is niet vanzelfsprekend. Het zijn netwerken van mensen die elkaar kennen en bovenal elkaar vertrouwen. Provincies en gemeenten faciliteren en versterken deze samenwerking en zijn verantwoordelijk voor de ruimtelijke inbedding van de topsectoren. Gezamenlijk zorgen zij voor een aantrekkelijk vestigings- en leefklimaat en een goede bereikbaarheid. Provincies en grote steden investeren daar jaarlijks honderden miljoenen euro's in.

Bij de keuze voor deze clustergerichte industriepolitiek hoort een heldere taakverdeling tussen Rijk en regio. Het Rijk stelt de generieke randvoorwaarden zoals onder andere regelgeving, fiscaliteit en financiering, en zorgt voor een coherent beleid tussen ministeries, waar het nu nog vaak aan schort. De rol van provincies ligt in de toepassing van ruimtelijk instrumentarium en vergunningverlening die samenwerking, bereikbaarheid, werkgelegenheid en duurzaamheid binnen de regio's te stimuleren. Zij faciliteren daarnaast de regionale kennisdriehoek.

Met een drieslag van aantrekkelijk vestigingsklimaat, stevig veranderde werkgelegenheid en concurrerend vermogen via innovatie én duurzaamheid plaveien de provincies voor de topsectoren de weg naar de top.

Foto: provincie Zuid-Holland

column

Liesbeth Spies
Gedeputeerde Zuid Holland

Investeren in offshore wind

Foto: Peter Elenbaas

De provincie Groningen ziet grote kansen voor de ontwikkeling van offshore wind vanuit de Eemshaven. De Eemshaven heeft voldoende ruimte, is goed bereikbaar en heeft strategisch gezien een zeer gunstige ligging ten opzichte van de geplande Duitse windparken.

De Duitse overheid heeft als doelstelling om in 2030 25 GW aan offshore wind te realiseren. Het grootste gedeelte hiervan staat gepland in het Duitse gedeelte van de Noordzee, pal tegen de Nederlandse Economische Exclusieve Zone (EEZ) aan. Zeker nu Duitsland zich heeft afgekeerd van kernenergie, zal het belang van offshore wind toenemen.

Forse investering

Groningen Seaports, waarvan de provincie Groningen met de gemeenten Delfzijl en Eemshaven aandeelhouder is, springt in op deze kansen. In juni heeft Groningen Seaports besloten om 35 miljoen euro te investeren in het verlengen van de kade en de aanleg van een zwaaiakom waar schepen keren in de Beatrixhaven. Daarmee komt er 700 meter kade bij, waarvan 200 meter verzwaarde kade voor de overslag van onder meer zware fundaties. Na voltooiing is er 80 hectare beschikbaar voor offshore wind gerelateerde bedrijvigheid.

Groene groei

Offshore wind is een zaak van de lange adem, waarbij de provincie Groningen kansen ziet voor bedrijvigheid voor heel Noord-Nederland, met inbegrip van de kop van Noord-Holland. Gedeputeerde Wilma Mansveld: "We zetten zwaar in op de ontwikkeling van duurzame energie, zoals on- en off shore wind, vanwege de kansen die het biedt voor groene groei. Dit past binnen onze positie als de Energyport van Nederland. Te meer daar windenergie van groot belang is voor de transitie naar duurzamere vormen van energie.

Foto: provincie Groningen

Gedeputeerde Wilma Mansveld

We willen, samen met onze Energy Valley partners¹, de juiste randvoorwaarden creëren om deze bedrijfstak goed te kunnen faciliteren. Offshore wind is voor ons een langjarig strategisch thema, dat we stevig willen verankeren in ons energiebeleid. De toekomst van windenergie ligt op zee!" ●

Informatie: Peter Smale, 050-3164784, p.smale@provinciegroningen.nl

uitgever

Milieuwerk wordt uitgegeven door het Interprovinciaal Overleg
Postbus 16107
2500 BC Den Haag
Joyce Klink 070 8881231

met dank aan het IPO-team

Economie, Energie en Innovatie :

- Annemarie Gehrels (economie, innovatie), agehrels@ipo.nl
- Sander Hage (warmte, ondergrond), shage@ipo.nl
- Frank Puijn (energie, co-siting en ketens), fpuijn@ipo.nl
- Mireille Wösten (biomassa en mobiliteit), mwosten@ipo.nl
- Marten van der Gaag (programma-leider klimaat, energie en ruimte, slim financieren, windenergie), mvdgaag@ipo.nl

kostenloze abonnementen / adreswijzigingen

Antwoordnummer 10145
2260 WB Leidschendam

eindredactie en productie

De Graaf Communicatie Enkhuizen
telefoon 0228 326068
e-mail: graafcom@wxs.nl

basisvormgeving

Jeronimus van Pelt (Saskia Mpiana)

opmaak

Herman R. Fuit Den Haag

druk

HEGA Drukkerij Rijswijk

ISSN 0927-7463